

Ислом Нури

1. Sayful-bahor sariyasi

623- melodiy yilning mart oyiga tug'ri keluvchi hijriyning 1- yili ramazon oyida Rasulloh sollallohu alayhi va salom Qulza ibn Abdulmuttalib amirligida o'ttizilgan kishilik muloqotlar jamoasini Jamoasini Qurayshinning Shomdan kelayotgan Abu Jaxilini olib yuring. Ular Qizil dengiz byvigidagi Yanbu'dan Bilan Marva oraligida yo'q qilingan Iys tumanining Sayful-bahor degan joyiga olib boriladi. Ijtimoiy guruhlar saflanib, jangga olib borilgan paxtada ikkala guruhning ham ittifoqdoshi hisoblangan Majdiy ibn Amr al-Juhaniy urtaga tushib, jangning oldini oldi, natijada jangsiz tortaldilar.

Bu Islom tarixidagi birinchi harbiy amaliyot va Rasululloh solallohu alayhi va salom tikkan birinchi bayroq edi. Juma uchun tikilgan bu bayroqning rangi o'q bo'lib, uni Abu Marsad Kanoz ibn Xusoyn al-Ganaviy ko'tirib o'qigan edi.

2. Robig' sariyasi

Xijriy 1- yil shavvol oyida - melodiy 623- yil aprel oyiga to'g'ri keladi - Rasululloh solallohu alayhi va salom Ubayda ibn Horis ibn Mutalib boshliq oltmish kishilik muxbirlari jamoatchilikning harbiy amaliyoti uchun yordilar. Ular Batni Robiyni yo'q qilgan joyda Abu Sufyon boshliq ikki yuz kishilik guruxga ovoz keltiradi. Ikki tomon bir-biriga kamon o'qlari uzishdi, biroq janjal bo'lib o'tdi.

Mana shu sariyyada Makka lashkaridan ikki kishi - Miqdod ibn Amr al-Baxroniy va Utba ibn G'azvon al-Moziniy musulmonlari safiga kelib kelishdi. Ular aslida musulmon bulib, musulmonlar safiga qushib olmoq maqsadida kofir lashkar ichida yulga chiqqanlar edilar. Ubaydaning bayrogi o'q rangli bo'lib, uni Mistah ibn Usosa ibn Muttibib ibn Abdumanof

Ислом Нури

o'tib berildi.

3. Xarror sariyasi

Xijriy 1- yil zul-qayda oyida – melodiy 623- yil may oyiga tug'ri keladi – Rasululloh solallohu alayhi va salam Sad ibn Abi Vaqqos bo'shliq yigirma kishilik guruxni Quraysh karvonini qarshilash uchun yubordilar va o'g'rilarida o'stirdilar Ular yayov vaziyatda, kunduzlari yashirinib yotib, tunlari yo'l bosib, beshinchi kuni deganda Xarrorga etib borilar. Biroq, ma'lum bo'lgan bulishicha, karvon bir kun oldinga ketgan ekan.

Sa'd roziyallohu anhunging bayrogi oq rangli bo'lib, uni Mikod ibn Amr o'tib ketdi.

4. Abvo'ki yakki Vaddon g'azoti

Xijriy 2- yil sayohat o'yida – melodiy 623- yil avgust oyiga to'g'ri keladi – Rasululloh solallohu alayhi va salom o'zlari etadigan kishilik muxojirlari guruhiga bosh bo'lib, Quraysh karvonini qarshilashga chiqdilar. Vaddon degan yo'qqacha etib borilar, biroq biron yomonlikka дуч kelmadilar. Y'rinlarga Madinaga Sa'd ibn Uboda roziyallohu anhuni kuyib ketilar.

Ushbu safarlarda Amr ibn Maxshiy az-Zomriy bilan bitimga erishdilar, u shu davrda Banu Zomra tabilatsiyasining raisi edi. Biim kuyidajiga tuzilgandi: «Bu Muhammad Muhammadga qarshi qilingan banu Zomraga beriladigan xat (bitim) bulib, ularning mollari va jonlari omondiradi, ular o'zlariga qarshi tashlab qo'yilganlar ustidan (Rasulullohdan) yordam berib, o'zlarini olib ketishni xohlaydilar. Nabiy ularni yordamga chorlasa, unga ijozat kiladilar ».

Bu Rasululloh solallohu alayhi va salomning birinchi g'azotlari edi, unda

Ислон Нури

yana besh kun Madinada bulomadilar. Bayroqlari o'q rangli bo'lib, uni Xza ibn Abdulmuttibal o'tib ketdi.

5. Buvot g'azoti

Xijriy 2- yil rabiul-avval oyida – melodiy 623- yil sentyabr oyiga to'g'ri keladi – Rasululloh solallohu alayhi va salom ashoblaridan ikki yuz odam birlashib, Qurayshning Umayya ibn Xalaf al-Jumahiy boshchiligidagi yosh kishilikni oldingda davom eting Razvo tumanining Buvot degan joyiga borganlar, biron yomonlikka qarshi kelmadilar.

Bu g'azotlarda Madinaga Sa'd ibn Muozni boshliq qiliq kuyib ketilar. Bayroqlari o'q rangli bo'lib, uni Sa'd ibn Abi Vaqqos roziyallohu anhu o'tib ketdi.

6. Safvon g'azoti

Xijriy 2- yil rabiul-avval oyida – melodiy 623- yil sentyabr oyiga to'g'ri keladi – Kurs ibn Jobir al-Fihriy bo'shliq mushriklarining birlashtiruvchi guruhi Madina uylariga qarshi bo'shshagan tashabbus, chorva mollaridan bir qismining joyida ketib qoldi. Rasululloh solallohu alayhi va salom qilmish odamni birlashtirib, uni ortidan quvib chiqdilar va Badr tumanining Safavon vodiysiga qarshi olib boradilar. Biroq, Kurzning guruxini topa olmay, jangsiz qaytililar. Bu g'azot birinchi Badr g'azoti deb ataladi.

Ushbu g'azotlarda Madinaga Zayd ibn Xorisani boshliq qilib kuyib ketilar. Bayroqlari o'q rangli bo'lib, uni Ali ibn Abi Tolib roziyallohu anhu o'tib ketdi.

Ислом Нури

7. Zul-ushayra g'azoti

Xijriy 2-yil jumodul-uvlo va jumodul-so'nggi oylarda – melodiy 623- yil noyabr-dekabr oylariga tug'ri keladi – Rasululloh solallohu alayhi va salom bir yulning ellik kishilik – bir qavatda ikkilamchi yoshlik – suhbatdoshlar bilan aloqada bo'lib o'tdi yul olgan karvoniga qarshi g'azotga otlandilar, shu karvonning Makkadan paydo bo'lishi haqida xabar keldi. Hech kimni ushbu jangga chiqishga majburlamadilar. Zul-ushira deban joyga yo'q qilinganlarda karvon bir necha kun oldinga ketganligi ma'lum bo'ldi. Bu – Shomdan qaytişida musulmonlar unliga chiqqan va katta Badr g'azotiga sabab bo'lgan karvon edi.

Ibn Ishaqning so'zlariga qarab, Rasululloh solallohu alayhi va salamning yig'lashga oid chiqishlari jumodul-uvloning so'nggi qismida, qaytsi esa jumodul-nihoyasiga etkazilishi kerak edi. Tarixchilarning ushbu g'azot bo'lib o'tgan oyini belgilashda ixtilof kilishlarini belgilab qo'yilgan bo'lishi kerak.

Ushbu g'azotda Rasululloh solallohu alayhi va salom Banu Mudlij va ularning ittifoqchilar Banu Zomra qavatlarini bilan urushmaslik haqiqati bilan tuzdim.

Madinaga Abu Salama ibn Abdulasad al-Maxzuminii bosh kilib ketgandilar, bayroqlarning rangi o'q blib, uni Alza ibn Abdulmutalib roziyallohu anhu ko'tirib berildi.

8. Naxla sariyasi

Xijriy 2- yil rajab oyida – melodiy 624- yil yanvar oyiga to'gri keladi – Rasululloh solallohu alayhi va sallam Abdulloh ibn Jahsh al-Asadiyiy muxojirlardan ikkinchi odamga bosh qilib Naxlaga yulibordilar, katta

Ислом Нури

ikkilamchi odamni bitirib qo'ydim. Uning quliga bir maqtub berib, uni faqat ikki kundan keyingina ochib o'qiysan, deb buyrldilar. Abdulloh ikki kun yo'l yurganlardan sung maktubni ochdi. Unday shunday deyilgan ekan: «Maktubimni ochib o'qiyach, yo'lda davom etib, Makka bilan Toif urtaligidagi Naxlaga qiyin tushasan va Quraysh karvonini poylab, bizlarga ulanish xabarini bilib kelasan». Abdulloh: «Bo'st ustiga» dedi va sheriklarga bu haqiqatda xabar berdi, ularni borishga ma'mur kilmasligini, kim shaxmat bo'yicha ish yuritishga tushishi, o'limni yomon ko'rgan odamni ortiga qaytarish mumkinligini aytdi, ozi yulduzga otlanishga tayyorligini aytdi. Ular barchalari yo'lga tushdilar,

Abdulloh ibn Jahsh jamoasi yulda davom etib, Naxlaga tush tushdi. Shu orada Qurayshning mayiz, teri va tijorat mollari yuklangan karvonni olib qo'ydi. Uni Amr ibn Xazramiy, Abdulloh ibn Mug'iyraning ikki o'li - Usmon va Navfal, Banu Mug'iyraning ozod qilingan quli Hakam ibn Kayson kuzatib borardi. Musulmonlar uzaro maslatatlashib, xozir shaharni harom qiladilar (yani urush harom qilingan oy) rajabning so'nggi kunida turamiz, agar jang qilsak shaharning xurmatini buzgan bulamiz, agar shu keca ularni qwldan xaraksizamam ichkarisiga olib ketibdi, debdi. Ulardan birlari otgan o'q Amr ibn Hazramiyga tegib, uni o'ldirdi, Usmon va Hakamni asir olilar, Navfal esa ko'chib o'tdilar. So'ng karvonni ikkala asir bilan Madinaga olib kelilar, undan xumus (yangi jangda olingan uljaning beshdan birini) ajratib olindi, bu Islomdagi birinchi xumus,

Rasululloh solallohu alayhi va sallam ularning bu qilgan ishlarini ma'qullamadilar va: «Men sizlarni shaharning har bir kunida janubiy kilishga buyurmagan edim», dedilar, karvon va ikkalada asir haqiqatda tasaruf qilishdan o'tib ketishdi.

Mushriklar yuz bergan bu voqeani musulmonlarni Allox harom kilgan

Ислом Нури

narsalalarni halol kilishda ayblash uchun g'anamat bililar, bu haqiqat gap-so'z va mush-mushlar kuchaydi. Biroq, ko'p o'tmay bu gap-so'zlarga belgilab qo'yilgan va mushriklarning qilib turgan qilmishlari musulmonlar uchun qilingan bu ishdan anchagina og'ir va gunohi kattaroq ekani xabar berib vohiy nozil bo'lib qoldi: **«Sizdan» shaharning uyi « - urish harom bo'lib o'tgan oyda jonli hayotda. Aytish: «U oyda jang kilish katta gunohdir. Alloxning yulidan tusish, Unga ishonmaslik va Masjid-al-konvensiyadan (ya'ni Makkadan) tusish va undan boshqa odamlarni quvib chiqarish Ollah oldida ulug'roq gunohdir. Fitna (shirk) o'ldirishdan-da kattaroq gunohdir »** (Baqara: 217).

Ushbu vahiy ochiqdan-ochik bayon kilib berdiki, mushriklar musulmon jangchilar xulq-atvorini shosta ostiga olish uchun qizg'ayotaytgan gap-so'zlar va avj oldirayotgan shovqin-suronlar butunlay urinsiz. Muqaddas xurmatlar asslida Islomga qarshi kurashish va uning ohlini quvgin kilish bilan poyol qilingan. Axir musulmonlarning mol-mulkinging tortib olish va payg'ambarlarning o'ldirish uchun qilingan holatiga qarab Baladullashtirishda emasmidilar?! Nega endi birdaniga bu xurmatlarning muqaddaligi qayib qoldi, ularni poymol qilmoq sharmandalik va or ko'rib chiqilgan bulib koldi?! Shubhasiz, mushriklar tarqatyotgan bu ovozlari surbetlik va ifloslikka kurilgan da'volardan boshka narsa bermadi!

Shundan sung Rasululloh solallohu alayhi va salom ikkila assirni bushatib yubordilar va olib tashlangan egaligiga dia - xun pul tawladilar.

Badr g'azotidan olingan bulib o'qilgan bu g'azot va sariyalalarning biron birida odamlarni o'ldirish, mollarni o'lja qilish holatlari buvlati, faqit mushriklar Kurs ibn Jobir al-Fihriy boshchiligida qo'zg'atilgan jinoyatdan keyingi kunga kelib. Mushriklarning o'zlari buni birinchi bo'lib bulib berilibdi, undan tashkari ularning avvalgi qilip kelayotgandagi

Ислом Нури

qilmishlarini ham oxir-oqibat o'qishga olib keldi.

Abdulloh ibn Jahshningning sariyasida yuz bergan voqeadan keyin mushriklar haqiylik havfini qism kilishdi, xatar ularning ko'z oldidagi anik-tinik korinib qoldi. Ularniing qurqib yurgan ishlarini topshirish bo'ldi. Ma'lum buldiki, Madina g'oyat ogohlik bilan biron bir xatni harakat qilishini, tijorat bilan shug'ullanishlarini kuzatish, poylab turish kabi, musulmonlarni takrib uch yuz mil masofaga harakatlantirishga, odamlarning odamlarini o'ldirish va asir olishga, mollarni o'lib yotibdi. Mushriklar Shomga bulgan tijoratlari davomiy xatar ostida qolganiga ishchan yordam beradi. Lekin bu narsa ularni g'aflatdan uyg'onishga, Juhayna va Banu Zomra qavatlarining qilini kabi tuzalish va yarashish yilini tutishga olib kelish urniga adovat va nafratlarini yomon ko'tardi,

Abdulloh ibn Jahsh sariyasiy voqeadan keyin Allox taolo hijriy 2- yil shabon oyida musulmonlarga jangni farz qildi, bu haqiqat ochiq-ravshan oyatlar noozil qilib qo'yildi: **«Sizlarga qarshi urushuvchilar bilan Allox yo'lida jang qilingiz va tojovuzkor bug'man! Shubhasiz, Olloh tajovuzkorlarini sevmaydi. Ularni (sizlar bilan urish olib borayotganlarni) topgan joyingizda bizni olib tashlaymiz va sizlarni (quvib) chayqagan joy (yangi Makka) dan ularni ham quvib chiqaramiz! Fitna (yani, Kufir, shirk va Islomdan tusish sizlar ularni) o'ldirish (ingiz)dan yomonroqdir. Lapzlari urush boshlaguncha ular bilan Masjid-al-konstitutsiyasida urushmaniz! Bas, agar o'zlari urush boshlasalar, u holda ularni o'ldiringlar! Kofirlarning yozosi shu kabi buladi. Endi agar tug'tasalar (kufrdan kechib, Islomga kirsalar), albatta Allox kechiruvchi, qo'pollik. To fitna tugab, butun din Olloh uchun bulgunga qadar ular bilan urushing! Endi agar to'qtasalar, u holda sizlar ham tug'asiz! Shubhasiz, folat zolimlarga qarshi dushmanlik qilich mumkin »** (Baqara: 190-193).

Ислом Нури

Шундан сўнг ҳеч қанча ўтмай Аллоҳ таоло мусулмонларга жанг қилиш йўлини ўргатувчи, унга тарғиб қилувчи ва уруш ҳукмларидан баъзиларини баён қилиб берувчи бошқа турдаги оятлар нозил қилди: **«Бас, (эй мўминлар), қачон сизлар (жанг майдонида) кофир бўлган кимсалар билан тўқнашганларингизда бўйинларига урингиз – о'ldiringiz! Endi qacon ularni (ng bolalarini) kirib (maglub kilganingizdan keyin ularni asir olib) arqonlarni bilan bog'laganiz! Song u (ularni ozod kilib yuborish bilan) marhamat kursatursizlar yo (ularni kuyib olish uchun) fidya-tovon olursizlar. Toki urush yuklarini kuyguncha (ya'ni tug'rag'unicha sizlarga buyrilgan ish) mana bo'ldi. Agar Olloh xoxlasa ulardan (jang-jadalsiz ham) g'olib bulur (yangi ularni yuq qilib yuborur) edi, lekin U zot sizlarning ayriliqlarni ajratib turishingizni bilgan imtihon qilish uchun (sizlarni jangga buyrdi). Olloh yulida o'ldirilgan zotlarning operatsiyalari har doimgidek zoe ketkizmas. Ularni (jannat yuliga) hidoyat qilur va ishlarini olib borishadi. Ularni (Allohning) Ozi ularga tanitilgan jannatga kiritur. Ey mo'minlar, agar sizlar Ollohga yordam berasizlar (ya'ni Uning yulida jixod qilasizlar), U zot ham sizlarga yordam berur va janubiy mayda qadamlarningizni sobit-barqaror qilur »** (Muhammad: 4-7).

Кейин Аллоҳ таоло жангга бўлган буйруқни эшитиб, юраклари қалтираб, бесаранжом бўлиб қоладиган одамларни мазаммат қилди: **«Энди қачон аниқ бир сура нозил қилиниб, унда жанг зикр этилса дилларида мараз бўлган кимсаларни, сизга ҳудди (келиб қолган) ўлимдан (қўрқиб) беҳуш бўлиб қолган кимсанинг qarashi bilan qarashahotganini ko'rasiz »** (Muhammad: 20).

Jangning farz kilinishi, unga targ'ib kilinish va unga xozirlanishga bulgan buyruqdan va boshqa paxtadagi vaziyatni takozo kilgan ish edi. Agar farazon va u erda yo'q qilinadigan bo'lsa, vaziyatni chaqqur olib boradigan

Ислом Нури

bir qo'mondon bo'lgan o'zganing lashkarigacha, albatta, favqulodda vaziyatlarga tayyorlanishga tayyorlanmoqda. Shunday ekan, hamma narsani bilib turuvchi, hammadan oliy katta bo'lgan buyuk Parvardigor qanday qilib buniga buyurmasin?! Vaziyat haqiqat bilan bo'til o'rtasida mehmonlar bilan uchrashishni taqozo qilayotgandilar. Abdulloh ibn Jahsh sariyasiy voqeasi mushriklarining ijrosi va jamoatlarga jalb qilingan zarba bylib tushdi, ularning butun vujudga kelgan joylaridan tortib olinib, Xuddi chog' ustida dumalaytgan vaziyatga tushdi.

Jangga buyruvchi oyatlar o'zlarining mazmunli oyiga qura konli kurashning yoqlashganiga, unda uzil-kesil g'alaba musulmonlar foydsiga bulishiga dalolat kilardi. Chunki, ularda Ollloh tooo musulmonlarga mushriklar ularni kaerdan paydo bo'lgan bulsalar, ularni ham o'sha erdan nimarishni buyurar, ularga glib lashkar asirlarga nisbatan qwillashi kerak bulgan xukmlarni o'rgatadi. Bularning hammasi uzil-kesil galaba musulmonlarniki bylishiga ishora edi. Biroq, har bir kishi uzidagi Allox yulida bulgan gayrat-shijoatini yuzaga chikarishi uchun juda ochik aytilgan.

Ana shu kunlarda - 2- hijriyning sha'boni, 624- melodiyning fevralida - Ollloh taoloning qibloni Baytul-Maqdisdan Masjidul-konusiga o'zgartirishga qo'yilgan buyrug'i nozil bo'ldi. Bunging natijalari bilan musulmonlar safiga bekarorlik tarqatish maqsadida kirgan yahud va munofiqlardan tarkib topgan ziyon buonli kishilar o'zlarining haqiqat boshliqlarini ko'rsating, musulmonlardan ajrallab ketibdi, shu bilan musulmonlarning saflarini ko'chirib o'tibdi.

Qiblaning o'zgarishida ham musulmonlar hozirgi qibliga qarshi kiritishlarni bilangina yakuniga etadigan yangi davrning boshlanishiga nozik ishora bersa kerak. Zotan, bir kavmning qiblasidushmanlari qo'li

Ислом Нури

ostida bo'lishi qiziq emmasmi?! Agar haqiqatatan dushman qo'liga qo'yilgan bo'lsa, musulmonlar haqiqat ustida bo'lganlar, o'z qiblalarini bir kuni kelib albatta xalos qilsalar kerak va lob edilar.

Mana shunday buyruq va ishoralar bilan musulmonlarning g'ayratlariga g'ayrat ko'rsatildi, Olloh yulidagi jixatga, Ollohning kalimasini oladigan qilich uchun kechadigandan oldin kilovchi jangda dushman bilan yuzma-yuz kelishish shartlarini kuchaydi.

Katta Badr jangi - Islomdagi dasturiy ta'minot bilan olib boruvchi jang

Jangning kelib chiqib ketgan

Ma'lumki, Ushayra g'azotida Nabiy solallohu alayhi va salom Qurayshning Makkadan Shomga borayotgan karvoniga etolmay qolinglar. Mazkur karvonning Shomdan qaytsa davom etadigan yaqinlashish, Rasululloh solallohu alayhi va salloh Talla ibn Ubaydulloh bilan Said ibn Zaydni uning xabarini bilib kelishgan shimoliy tomonga yubordilar. Ular Xavroga forib kutib turganganida Abu Sufyon ibnlanishib karvonni olib o'tib qo'ydi. U ikkalasi tezlik bilan Madinaga qaytib, Rasululloh solallohu alayhi va salamga xabarni etkazdilar.

Karvonda Makka kiberlari va boshliqlarga qarashli ulkan bo'yiqlar bulib, u kamlik uchun minit dinorlik mol ortilgan minta tuyadan bo'lgan edi. Universitet bor yugi qirqtacha kurolli kishilar quriqlab borarishdi.

Bu musulmonlar Maqkaliklarga asrlar bo'yi og'rigi ketmaydigan tashakkich iqtisodiy zarba berishlari uchun g'oyat kulay fursat edi. Shuning uchun Rasululloh solallohu alayhi va salom: «Bu Qurayshning bor mol-mulki ortilgan karvon, uni qurish uchun kiritish uchun otlaninglar, Olloh uni sizlarga o'lja kilib bersa», deb e'lon kililar.

Ислом Нури

Hech kimni chig'ishqa qat'iy buyrmadilar, bundan tashqari ishi tuga ijodiylikka kuydirilar. Chunki, o'zlari ham karvon urniga Badrda Makka lashkari bilan ayovsiz to'qnashuvga qarshi kelishuvlarni kutmagandilar. Shu bois ko'chib yurish bo'yicha sahobalar Rasulloh solallohu alayhi va salamning bu yurishlarini o'zlariga etkazgan sariyya va g'azotlarda sodir bo'lgan voqealar bilan bog'liq bo'lgan muhim ahamiyatga ega, chunki uyda Madinada qo'lga kiritiladi. Shuning uchun Rasululloh solallohu alayhi va salom ham ularni bu g'azotdan qo'llarini ayblamadilar.

Islom lashkarining kuchi va lashkarboshilar tayinlanishi

Rasululloh solallohu alayhi va salom 310 dan oshiqroq (313 yoki 314 yoki 317 kishi, 82 yoki 83 yoki 86 tasi bilan suhbatlashishgan, 61 ta avstlik, 170 ta xazrachilikdan iborat) kishi bilan yurishgan xozir buvuldilar. Bu yurishga qat'iyatli safarbarlik o'tkazilishi, to'laqonli tayyorgarlikni amalga oshirish. Lashkar ichida bor yugi bitta yoki ikkita ot bolib, bittasi Zubayr ibn Avvomniki, ikkinchisi Mikdod ibn Asvadniki edi, etimta tuyaga ikki yoki uch kishidan oldin bulib minib borardi, Rasululloh solallohu alayhi va salomni bilaymi debdi. .

Madinaga boshliq va namozga imom qilib Abdulloh ibn Ummu Maktumni qo'llab-quvvatlaydi. Ravhaga etganlarda Abu Luboba ibn Abdulmunzirni ottiga, Madinaga boshliq qilib qaytib keldi.

Bosh qomondonlik bayrog'ini Mus'ab ibn Umayr al-Qurashiy al-Abdariyga berildi, bayroq o'q rangda edi.

Lashkarni ikki qismga bo'ldilar:

1) Muxojirlar bulinmasi: Uning bayrog'ini Ali ibn Abi Tolibga berilar, bu bayroqni «O'qob» deyishadi.

Ислом Нури

2) Ansorlar bulinmasi: Uning bayrog'ini Sa'd ibn Muozga berdilar. (Ekologik bayroq qora rangda edi).

Қанг қанот қо'мондонлигини Zubayr ibn Avvomga, chap қанотни esa Miqdod ibn Amrga topshirildi, aytib o'tganimizdek, lashkar ichidagi bor yugi otliqlar shu ikkisigina edi. Orqa tomonni esa Qays ibn Abu Sa'sa'aga topshirildi. Umumiy qomondonlik bosh qomondon sifatida Rasulloh solallohu alayhi va salomning qullarida qo'llandi.

Rasululloh solallohu alayhi va salom yaxshi tayyorgarlikdan o'tgan va shu kabi lashkar bilan yo'lga otlandilar. Madinadan chiqib, Makkaga olib boruvchi asosiy asosga tushib oladilar. Ravxlar qudug'iga etib borganch, Makka yo'lini kuyib, chapga burildilar. Noziyadan o'tib, Badr tomonga yo'l olilar. Noziya bilan Safro darasi o'taligidagi Ruhxon vodiysidan o'tgan, Safrog'a yaqinlashdilar. Shu erda Basbas Amr al-Juhaniy bilan Adiy ibn Abuz-Zagbo al-Juhaniyni Badrga, karvon xabarini bilishga yubordilar.

Makkaning ogohlantirilishi

Karvondan javobgar shaxsiy byulmish Abu Sufyon g'oyat ko'makni kuchaytirish va ogohlik bilan har qanday sharoitda amalga oshiriladi, Maktabdagi xatarlarni bilanganda ekliganligini bilishingiz kerak, chunki ular o'zaro munosabatda bo'lishlarini istamaydilar, xabar berishdi. Tabiiyki, unga Rasululloh solallohu alayhi va salom ashoblarining o'zlarining karvonini sotib olish uchun kiritishga safarbar qilayotganlar haqida xabar berishlari mumkin emas. Shundan sud u Zomzom ibn Amr al-G'iyoriy degan shaxsni choparlikka yo'llab, Qurayshni o'z karvonini kutarish uchun etib kelishganga chorladi. Zomzom txtovsiz yurib Makkaga etib bordi va Batni Vodiya tuyasi ustida tiklanadigan vaziyat, tuyasinining burni kesib, egarini aylanib, yo'qasini yirib: «Ey Quraysh jamoasi! Falokat!

Ислом Нури

Falokat! Abu Sufyonning karvoniga Muxammad asxoblari bilan ko'z uzaytirdi! Mollaringiz quldan ketdi, deb qurqaman! Yordamga, yordamga! » deb faryod ko'tardi.

Makka axli urushga xozirlanadi

Quraysh tezlik bilan jangga xozirandi, bokir-chaqir bilan: «Muxammad Muhammad ashonoblari ish Ibn Xazraminining karvon bilan bulgandek hamirdan qil sug'urgandek bitadi, deb xayot xayol qilyaptimmi?! Yoq, hargiz unday bulmaydi! Biz unga kimligimizni ko'rsatib ko'rasiz! » deb shoqqin ko'chirdi. Hech kim qo'lmasdan, o'zi chiqib ketdi yoki urniga birovni yubordiy. Qabila boshliqlaridan Abu Lahabdan boshka hammaga yulga otlandi, yolg'iz u o'zingizni qorzdor bilan birga bir kishining oziga olib bordi. Atrof qavatlardan ham odam to'planibdi. Quraysh urug'laridan bir Banu Odiy chiqishga hohish bildiriladi, ulardan boshka hech kim chiqib qolmaydi.

Makka lashkarining kuchi

Lashkar yo'lga otlanganida uning tarkibida 1300 jangchi, 100 ta ot, 600 ta sovut, sanoqsiz ko'p tuyalar bor edi. Abu Jahl ibn Xishom bosh qo'mondondan bo'lidi, lashkarning sarf-harajatini Quraysh kiborlardan tuqqiz odam o'z byuiga olindi, bir kun tuqqizta, bir kun ichida tuya suyildi.

Banu Bakr qavilasi muammo tugdiradi

Lashkar yulga tushishga tayyor bo'lish bulib turgan bir pyatda Banu Bakr qabilasi bilan adovati borligi va katta bilan urish holatida ekani Qurayshning yotiga tushib qolsa, orka tarafdin ushbu qavilanning xujumiga hujjat bo'lib, ikkilam o'tirsa kerak Hatto bu qurquv ularni yulga chiqishdan burib yuboraozdi. Biroq, shunda Iblis ularga Suroqa ibn Molik

Ислом Нури

ibn Juvum (Banu Kinona sayyidi) rasmda ko'rinib: «Men sizlarni orka tomonlardan biron muammoga qarshi kelishganingizdan ximoya qilaman», dedi.

Makka lashkari yo'lga tushdi

Shundan keyin ular diyorlardan Allox too lo aytgani kabi: «**kibru havoni bilan o'zlarini odamlarga ko'z-ko'zlab chiqqan va Ollohning yuguridan tuvadigan kimsalar**» (Anfol: 47) tug'ilgan odamni chaqirib olib kelayotgan odamni ushlab turing alayhi va sallam va u zotning ashoblariga nisbatan cheksiz adovat va nafrat o'rab to'ldirildi.

Shimol tomonga Badr yonalishida katta tezligi bilan har qandayakatlana boshladilar, avval Usfon vodiysini, gunoh Qudayni bosib utib, Juhfaga etib borardilar. Shu erda ularga Abu Sufyondan maktub kelib keldi, unda: «Sizlar albatta karvoningiz, mollaring va odamlarning qutqarish uchun chiqing, biroq ularga Allohning ozi najot berdi. Endi sizlar ortingizga qaytaveringlar », deyiladi.

Karvon kutilib ketdi

Bu voqea shu kabi bo'g'andi: Abu Sufyon asosli yo'lda yurib borar, biroq ogohlik va hushyorlikni yaratib bermaydi, razvedka harakatlarining kuchaytirish holatida borardi. Badrga yaqinlashuvchi, karvondan ilgarilab ketdi va Majdiy ibn Amrga ikki keldi. Undan Madina lashkari haqiqatda so'ragan edi: «Biron shubhali odamga ko'zim tushmadi, faqat ikki kishi to'yalarini anovi tepalikka choktirib, meshlariga suv tuldurib ketishganini ko'rdim», deb javob berdi. Abu Sufyon shoshganicha usha aytilgan joyga olib bordi, tuyaning tezaklarini titib ko'rib, ichidan chiqqan xurmo danaklariga tikilib: «Qasamki, bu Yasribning emi», dedi. So'ng tezlik bilan

Ислом Нури

karvon yoniga qaytib, uning boshini Badrning chap tomonida bo'lib o'tadigan asosiy g'arbga, dengiz sohili tomoniga qarab burdi. Shu sababli karvon Madina lashkari qo'liga tushishdan kutilib qoldi.

Makka lashkarining o'rtasiga qaytmoqchi bo'limi va lashkar ichida amalga oshirilishi kerak

Haligi maktubni olgach, Makka lashkari o'rta qayishishga qasd qildi. Biroq Qurayshning eng katta zo'ravoni Abu Jahl takabburlik va kalondimoglik bilan: «Yo'q, juda kechon o'rta qaytimaymiz, Badrga etib borib, u oldin uch kun turamiz, to'yalar suyib, ziyofatlar tashkil qilamiz, uyin-kulgi qilamiz. Arablar bizning bu jamoamiz va yurishimiz haqiqatda eshitish, umrbod bizdan xaybatlanib yurishsin », dedi.

Abu Jahlgaga qarshi o'laroq Axnas ibn Shourayq ortga qayishishni maslahat berdi. So'zi inobatga olmaachch, uning ozi lashkar ichidan ozning ostidagi uch yuz kishilik Banu Zuhra qatlamining ajratib olib, ortga qaytib ketdi. Shunday kilib, Badr janida bironta ham Banu Zuhralik ishtirok etdi. Keyinchalik Banu Zuhra bu ish uchun Axnas ibn Shurayqdan ko'p minnatdor bo'lib qoldi va ularda juda katta joyda sharafga egalik qildi.

Banu Xoshim ham qayish istagini bildirgan, Abu Jahl ularga qat'iy tegdi va: «To Makkaga qaytingunimizdan bizdan ajralmaysizlar», dedi.

Shunday kilib, Banu Zuhra qaytib ketganidan keyin Makka lashkari min kishidan iborat jangchisi bilan Badrga qarab yurishda davom etaverdi va Badr qonunidagi Badr vodiysi Xududida, al-Udvatul-Qusvoda joylashtirilgan bir tepalikni olib bordi.

Ислом Нури

Islom lashkarinining taniqli holati bo'yicha tutilgan yuli (pozitsiyasi)

Rasululloh solallohu alayhi va salom hali yulda, Zafirlar vodiysida ekanlarida karvonning kutib olinishi va Makka lashkarinining kelayotgani haqida xabar keldi. Xabarlarni sinchiklab urganganch, konli tuknashuvni chetlab utish iloji yuqlikga ishonch hil kililar, jur'at va shijoat, jasorat va mataton bilan jangga kirish sharti, degan xulosaga keldilar. Chunki, Makka lashkarini bu mintaqada namoyishkorona navbatdagi yurishiga yordam berish, shubhasiz, Qurayshning so'zi bilan aytilgan ma'lumotga murojaat qilish, siyosiy nufuzi yuqori darajaga ko'tarish, shu bilan bir qatorda musulmonlarning xaybatlari bilan bog'liqligini va uy sharoitida yashayotgan odamni hayoti bilan bog'liqligi mintaqada Islomga nafrat va adoati har qanday kimga yomonlik kilishga jur'at kilaveradigan bulib qolishi ham mumkin edi.

Qo'laversa, Makka lashkarinining urushni uzil-kesil butun dunyoga etkazib kuyish va musulmonlarni o'z uylarida yonib tashash maqsadida Madina bosh yulni davom ettirishdan tortib o'tishi kerak edi. Shunday ahvolda agar Madina lashkari o'rtaga chekinsa, bu musulmonlarning xislati va obro-e'tiboriga katta kutur etkazishi mumkin edi.

Maslahatlashuv majlisi

Vokealarning bu tarzda keskin rivojlanishini ko'rish, Rasululloh solallohu alayhi va salom bo'lish uchun har xil kengash o'tkazib, bundan oldin yuzga kelayotgan ahvolni muhokamaga qodirlar va umuman lashkarning va xususiy qo'mondonlarning fikrlarini o'rgandilar. Ayrim kishilarning qalblari qurquvdan tashlab qo'yilgan, konli urushga yuraklari dov bermayotandi. Ular haqiqatda Olloh taolo aytadi: «**Bu xuddi mo'minlardan bir guruxi** (urushni) yangi **yomon kurib turadigan**

Ислом Нури

vaziyatlarda, Parvardigoring haqiqat bilan sizni uyingizdan (janggohga) **chikarilgan vaziyatga qarshi.** (Ishanda) **katta guyo ko'rilishi mumkin bo'lgan holatlarda o'limga haydab ketilayotgandek, Siz bilan aniq-ravshan qilingan** (aniq, urugga chiqish) **to'grisida baholanib ko'rilgan edilar** ». (Anfol: 5,6). Lashkar ichidagi nufuzli kishilarga kelsak, avval avval Abu Bakr roziyallohu anhu turib, yaxshi gaplarni gapirdi. Keyin Umar ibn Xattob roziyallohu anhu turib, u ham yaxshi gaplarni gapirdi. So'ngra Mikod ibn Amr roziyallohu anhu turib: «Yo Rasululloh, Allox nimaga yullasa, shuni qiling, biz sizni bilamiz. Ollohga qasamki, biz sizga Banu Isroil Musoga aytganidek: **«borgin, sen o'zing va Parvardigoring ular bilan urishaveringlar. Biz esa mana shu erda o'tirib kutamiz** » (Moid: 24) demaymiz, bundan tashqari: « Boring, siz va Parvardigoringiz ulan bilan urushinglar, biz ham sizlar bilan birga bo'lamiz »deymiz. Sizni haqiqatan yulibgan Zotga qasamki, agar siz bizni Barkil-oilodga etaklab borsangiz-da, biz sizning o'rtangizdan qolmaymiz », dedi.

Rasululloh solallohu alayhi va salomning bu suzlardan mamnun bo'lib, haqiqatga duo qildilar.

Biroq, ulanish har qanday uchchalasi muhojirlardan, muxbirlar esa lashkarda ozchilikni tashkil kilardi. Rasululloh solallohu alayhi va salom tahlil qilish bo'yicha fikrlarni bilishni istaydilar. Chunki, ular lashkarning asosini tashkil etar, jangning boshlang'ich asoslarini katta zimmasiga tushardi. Qo'laversa, Aqabada tuzilgan biotim bandlari o'zlariga nisbatan boshqa diyorlardan tashkillashtirilgan jang qilich majburiyatini yuklash edi. Shu bois Rasululloh solallohu alayhi va salam kuzatuv uch kishining so'zlaridan kelib chiqib, tahlillarni nazarda tutib, yangi: «Menga o'z fikringizni bildiring, ey odamlar!», Deb xitob qilganlar. Ansorlarning boshlig'i va bayroqdori Sa'd ibn Muoz buni sezdi va: «Yo Rasululloh,

Ислом Нури

anglashimcha, siz bizni nazarda tutayotganday o'qisiz?», Dedi.

«Ha», dedilar Rasululloh solallohu alayhi va sallam.

Shunda u dedi: «Biz sizga bundayon keltirganmiz, sizning turmushingizni tashkillashtiramiz, siz keltirgan dinning haqiqatiga guvohlik bergizamiz, sizga kulish tutish va itoat qilishga ahd berganmiz. Shunday ekan, yo Rasululloh, istagan ishingni qiling. Sizni haqiqatan yulibgan Zotga qasamki, bizni mana bu dengiz yoniga olib, ungacha uzingni tashlasangiz, bizdan biron odamni qo'lga olmaysiz, hammamizning o'rtangizdan o'tamiz, unga tashlamamiz. Istasangiz bizni ertagayoq dushmaniga kunpara qiling, bizdan biron norozilik ko'rmaymiz. Biz urushda matonatli, to'qnashuvda sodiq-xiyonatsiz kishilarmiz. Shoyd, Allox biz tomonimizdan sizni xursand qiladigan ishlarni ko'rsatsangiz. Alloxning barakoti bilan bizni olg'a boshlayvering ».

Bir rivoyatda aytilishicha, Sa'd ibn Muoz Rasululloh solallohu alayhi va salamga dedi: «Balki, sizni o'z'laringizni o'rganasizlar, ular sizni tashakkurda sizga yordam berish uchun o'zlarini haqiqatan deb ko'rishni tashabbusga topshirishdi? Agar shunday bo'lsangiz, men butun analizchilar nomidan javob berib aytamanki, istagan tomoningizga yuring, istagan kishilaringiz bilan aloqa tiklang, istagan kishilaringizdan oloqani uzing, mollarimizdan istaganingiz bilan o'ting, istaganingiz bizni bilamiz, chunki biz siz bilan tanishamiz. itot kilishdir. Ollohga qasamki, siz shu yurishda bizni Gimdonning Barkiga olib ketasiz ham, biz sizdan qolmaymiz. Ollohga qasamki, agar siz bizni mana shu dengizga kunpara qilib, unga shong'izasiz, biz siz bilan birga birga shong'imizmiz ».

Rasululloh solallohu alayhi va salam Sa'dning so'zlaridan xursand bo'lishdi, bu so'zlarni u zotning ruhoniylarini ko'rib chiqishdi. Shundan

Ислом Нури

so'ng: «Yo'lga tushinglar va xursand bo'linglar! Oллоh taolo menga ikki guruhdan birini va'da qildi. Oллоhga qasamki, men hozir (mushrik) kavmning halokat urinlarini go'yo ko'z bilan ko'rib turibman », dedilar.

Islom lashkari yo'lda davom etaveradi

So'ng Rasululloh solallohu alayhi va salam Zafirlardan qo'zg'alib, «Asofir» (sariqtepalalar) deb nomlangan tepaliklarni ko'tarib, «ad-Dabba» deb yurganga etildilar, «Xannon» deb nomlangan baland baland kumtepani odam tomog'ida qidirib topdilar,

Rasululloh (sav) holatini o'rganganlar

Eshada yo'q joyda Rasululloh solallohu alayhi va salom boshqa do'stlari Abu Bakr Siddiq roziyallohu anhu bilan birgalikda ahvolni o'stirish maqsatida atrofni aylanib chikdilar. Makka lashkari sharoitidagi atrofdagi atrofdagi yurganlarda bir qariyaga qarshi kelsalar va undan Quraysh haqiqatda, Muhammad (solallohu alayhi va sallam) va ashoblari haqiqatda nima haqida xabarlar eshitishgan tug'risida so'raydilar, unday shogirdlari qo'zg'atilganligi uchun har doimgidek xabar berishadi. Lekin qariya: «Sizlar kimdan ekangizizni aytmaguningizcha juda narsa aytmayman», dedi. Rasululloh solallohu alayhi va salom: «Avval siz ayting, biz biz aytamiz», dedilar. «Demak, xabar almashamiz ekan-da», dedi qariya. «Ha, shunday», dedilar.

Qariya: «Menga etgan xabarga ko'ra, Muhammad va uning qo'shinlari falon kuni yig'lab chiqdilar. Agar shu xabar tygri bulsa, ul hozir falon joyiga - Madina lashkari kelib tushgan joy nomini aytdi - etarlicha buldi, Quraysh esa falon kuni yulga chiqqan, shu xabar to'gri bulsa, ulor hozir falon joyiga - Quraysh lashkari - deb topdim dedi .

Ислом Нури

So'ngra: «Endi aytinglar, sizlar kimdانسizlar ozi?», Deb so'radilar. Rasululloh solallohu alayhi va salam: «Biz suvdanmiz», dedilar, yig'ilib burilib ketadilar. Qariya: «Qaysi suvdan? Iroq suvlaridanmi? » deganday qo'laverdi.

Makka lashkari haqiqati bo'yicha ma'lumotlarning yaratilishiga kiritilishi

Shuni kuni kechga olib, Rasululloh solallohu alayhi va salom dushmani haqida ma'lumot yigish uchun yangi odam yubardilar. Bu ish uchun suhbatlar qilishning qo'zg'atuvchilardan uch kishini - Ali ibni Abi Tolib, Zubayr ibn Avvom va Sad ibn Abi Vaqqosni tanladilar va ularga bir necha kishining qo'shilib keldilar. Ular Badr suvigiga (qudug'iga) yordam, ikkita bolani Makka lashkari uchun suv olayotganini ko'rdi. Ularni ushlab, Rasululloh solallohu alayhi va salom oldirarishga olib kelilar. Kelganlarda Rasululloh solallohu alayhi va salom namoz o'qiyotgan ekanlar. Boshqalar u ikki bo'lani so'roqqa tutildi. Ular: «Biz Qurayshning suv tashuvchilarimiz, suvga yuorilgandik», deyishgandi, ularning so'zlariga ishmasdan kaltakladilar. Chunki, ularning Abu Sufyonga qarashli bolalarni bulib chiqishini istashgan, kavmning dilida hali ham karvonni qurishga kiritish istagi sönmandi.

Rasululloh sollallohu alayhi va salom namozlaridan frig bug'lagach, ularga tanbeh ohangida: «To'g'ri gapirish urdinglar, yolg'on aytishda tek qo'ymanglar. Bu ikkisi to'g'ri aytdi, ul Qurayshga qarashli », dedilar.

So'ng bolalardan Quraysh haqiqatda so'rilar. «Ular al-Udvatul-Qusvoda, ko'rib turganingiz mana bu tepalik ortida», deb javob berishdi. «Ularning soni qancha?», Deb so'radilar. «Ko'p», deb javob berishdi. «Qurol-aslahalari-chi?», Deb so'radilar. «Bilmaymiz», deyishdi. «Kuniga nechtadan to'ya suyishayapti?», Deb so'radilar. «Bir kun To'qqizta, bir kun

Ислом Нури

O'nta», deyishdi. «Ularning sini to'kkiz yuzdan mintagacha ekan», dedilar Rasululloh solallohu alayhi va sallam, so'ng ulardan: «Lashkarda Quraysh kimborlaridan kimlar bor?», Deb so'radilar. Ular Utba ibn Rabisa, Shayba ibn Rabiya, Abdul-Baxtariy ibn Xisom, Hakim ibn Xizom, Navfal ibn Xivayld, Xoris ibn Omir, Tuyayma ibn Adiy, Nazr ibn Horis, Zjama ibn Asvad, Abu Jahl ibn Xinom, Xayim tilga olilar.

Shundan sung Rasululloh solallohu alayhi va salom odamlarga yozilgan: «Makka tikishlarning ostiga o'zlarining jigarpotalini (asl aslzodalarini) tashabdi», dedilar.

Yomg'ir yogishi

Allox azza va jalla shu kecha shunday bir yomgir yogdirdiki, u mushriklarga katta juda ko'p bulib, (turgan joylarni balchiqqa aylantirib) olib boriladigan xiralashtirmay qo'ydi, musulmonlar uchun xayvot yomg'irini olib boring, uydan chiqing va hayotni olib boring. , tikuvlar botib ketmaydigan bulib qoldi.

Islom lashkari tayyor (strategik) pozitsiyalarini olib boradi

Shundan sung Rasululloh solallohu alayhi va salom mushriklardan ilgariroq Badr suvlariga etib berish, ularni suvni egalab olishdan keyin olish uchun uylanish uchun lashkarni qo'zg'otdilar va kechga olib borish, Badrining eng yaxshi qudug'i bilan. Shunda Hubob ibn Munzir harbiy mutaxassislikda u zotga murojaat qilib: «Yo Rasululloh, siz shu joyga tushishni ma'qul ko'rdingmi? Bu erga tushishni Olloh sizga buyurgan bo'lib, biz bu erdan boshka joyga tushishga haqli emassizmi yo'qmi bu shaxsiy fikr, harbiy rejasi va urush strategiyasimi? » deb so'radi. «Yo'q, bu shaxsiy fikr, harb rejasi va urush strategiyasi», deb javob berdilar. «Yo

Ислом Нури

Rasululloh, unday bulsa, bu ma'qul yo'q emas. Fikrimcha, odamlarni bu erdan qo'zg'otib, Qurayshga eng yaxshi bo'lgan suvni suviga tushsa-da, orkagidagi quduqlarni ko'mib tashlasak, biron xovuz qilib, unga suv to'ldirib olsak, jaynga kirsak, shunda biz suviz olamiz dushman suvdan ma'mur bo'ladi », dedi. «To'g'ri maslahat berdingiz», dedilar Rasululloh solallohu alayhi va sallam. So'ng lashkarni dushmanga eng yoqin katta suv suviga olib ketdilar. U erga yarim tunda etib borilar. Shongra xovuzlar kilib, suv tuldurib olilar va boshga quduqlarni ko'mib tashladilar.

Qomondonlik boshqaruvi

Musulmonlar suv buyiga tushib, o'rnashib o'tirganlaridan so'ng Sa'd ibn Muoz tezkor vaziyatni ko'zdan kechirish va nafaqat olish, bundan tashqari maqbul vaziyatni hisobga olish, Rasululloh solallohu alayhi va salom uchun qo'riqlashni rejalashtirishni taklif qilish kerak, agar siz o'zingizni qidirsangiz, » ulovingizni tax kilib, keying jangga kirsak. Agar Olloh bizni dushmanimizdan g'olib qilsa, ayni muddao. Biroq, ish boshkaachasiga oilib ketsa, siz ultovingizga minib, o'rtada qo'llangan kavmimizga yordam ko'rsatamiz. Yo Rasululloh, ortimizda shunaqa odamlarni tashkillashtirmoq, ularni sizning bizdan ko'rishga ham ko'makni yaxshi ko'rish. Agar ulalar urush uchun chikotayotganingni bilsa, aslo qolib ketadigan bulishardi. Allox ular bilan sizni ximoya qildi, ular sizga sadoqat ko'rsating va siz bilan jixod qilasiz », dedi.

Rasululloh solallohu alayhi va salomning so'zlaridan mamnun bo'lib, haqiqatga duo qildilar. Musulmonlar janggohning shimoliy shariy tomonididagi, janubiy maydonni aniq ko'ring turadigan bir tepalikka chodir tikildilar. Shu bilan birga, Sa'd ibn Muoz boshchiligidagi analitik yigitlardan bir guruxi u zotni nazorat qilish joylari atrofidagi quriqlab turadigan byldi.

Qushinni jangga xozirlashlari va tunni utkazishlari

Shundan sung Rasululloh solallohu alayhi va salam lashkar tayyorgarligini kuzdan kechiradilar. Bo'lajak jang maylangan yurib, qullari bilan ishora kilib: «Insholloh, mana bu er falonchining ertaga xalok bulganidan keyin, mana bu eraning falonchiniga qarshi kurashni olib bordingiz», derdilar. So'ng Rasululloh solallohu alayhi va salom tunni shu erdagi bir daraxt tanasi uchun yuzlab namoz o'qib o'tkazdilar. Musulmonlar xotirjam, ertangi kunga ishonch bilan, qalblarni bundayonga etkazish holatida tunni o'tkazdilar, erta tong parvardigorlari bergan xushxabarga shohid bo'lish uchun umid qildilar, uyg'uga chumildilar: **«Ishni yodda tuting va o'zingizni unutmang, chunki siz o'zingizni bilasizmi?» qadamlaringni mahkam qilish uchun ustingga samodan suv-yomgir yogdirgan edi** » (Anfol: 11).

Ushbu kecha xijratning ikkinchi yili ramazon oyining o'z etitchisi, juma kechasi edi, Rasululloh solallohu alayhi va salamning Madinadan chiqishlari shu o'ynagan sakizinchining yak ikkinchisida bo'g'andi.